

ПОСЛЕРАТНА СРПСКА ПОЕЗИЈА

Систематизација и припрема за писмени задатак

Попа, Павловић, Миљковић, Раичковић и Лалић

Послератни модернизам

Какву слику света обликује модерна поезија?

Свет делује несигурно и угрожава човека. Песници испитују страх, усамљеност, пролазност и губитак смисла. Ратно искуство представља важан контекст, али свака песма има своју тему.

Зашто песнички језик постаје сложенији?

Симбол, необична метафора, фрагмент и парадокс омогућавају више значења. Песма тражи активно читање. Мит, фолклор и културно наслеђе добијају нову улогу у савременом искуству.

„87 песама“ (1952) и „Кора“ (1953) означавају важан модернистички преокрет.

Васко Попа: човек у свету „Коре“

Шта је средиште Попине поетике?

Угроженост бића и трагање за унутрашњим смислом. Предмети, биљке и животиње добијају особине које омогућавају читање људске судбине.

Како Попа гради песнички свет?

Кратким стихом, елиптичним говором и снажним метафорама.

Персонификација, гротеска и облик загонетке откривају напетост испод свакодневне појаве.

„Кора“: наслов и целина збирке

Како можемо тумачити наслов?

Кора означава спољашњи омотач и границу између видљивог и скривеног. У тумачењу збирке може да сугерише заштиту, затвореност и ограниченост човековог сазнања.

Како композиција повезује различите песме?

У коначној редакцији циклуси „Опседнута ведрина“, „Предел“, „Списак“ и „Далеко у нама“ повезују слику света са унутрашњим искуством. Анализа треба да покаже сродност мотива и начина њиховог обликовања.

Могућа теза: привидно једноставне појаве откривају сложену драму постојања.

„Познанство“: будност и отпор обмани

Зашто лирски субјект одбија да буде заведен?

Привлачна спољашњост света крије претњу. Одбијањем и непосредним обраћањем он настоји да сачува будност и слободу расуђивања.

Шта открива завршно „Видим не сањам“?

Говор се завршава потврдом виђења. Мотиви звери, зуба и чељусти објашњавају зашто је будност болна. Сазнање подразумева суочавање са опасношћу.

У саставу: одбијање завођења повезати са понављањем негације и сликама претње.

Васко Попа: „Кора“ и песнички језик

Песма / целина	Кључни мотиви	Поступци	Правац тумачења
„Кора“	омотач, видљиво и скривено, угроженост	сажетост, елипса, снажна метафора	трагање за смислом испод површине света
„Познанство“	привид, будност, звер, чељусти	обраћање, негације, понављање	одбијање обмане и болна свест о опасности
„У осмеху“	осмех, светлост, даљине, тишина	синестезија, метафора, парадокс	мали људски гест постаје читав космос
„Кестен“	улица, корен, сећање, бекство и повратак	персонификација, контраст	отуђење и чежња за слободом
„Патка“	вода, прашина, немир, несигурно кретање	гротеска, метафора „трске која мисли“	неприлагођеност и судбина мислећег бића

Попина песничка слика полази од конкретног бића или предмета и отвара опште питање човековог положаја.

Васко Попа: „Списак“ и „Каленић“

Песма	Кључни мотиви	Поступци	Правац тумачења
„Коњ“	вилице, човек, круг туге, бескрајни друм	персонификација, симбол, хипербола	потчињеност, терет рада и безизлазност
„Маслачак“	руб плочника, „жуто око самоће“, поглед шетача	метафора, персонификација, гротеска	маргинализованост и потреба да биће буде виђено
„Столица“	умор, заборављена шума, жеља за кретањем	персонификација, парадокс	заробљеност у улози и жеља за слободом
„Белутак“	камен, време, унутрашњи загрљај, месец	антропоморфизација, метафора	затворена целина, трајање и загонетка постојања
„Каленић“	анђео, боје, заборав, лепи инат	апострофа, поистовећивање, градација	уметност и културно памћење као живо присуство

Симбол се тумачи кроз односе у конкретној песми, а не као унапред задато значење.

Тема о „Кори“: план развијања

Тема	Човекова угроженост у песничком свету „Коре“ Васка Попе
Главна теза	Попа људску драму открива кроз необичне слике бића и предмета.
Разрада	„Познанство“: будност пред претњом. „Коњ“: потчињеност и рад. „Маслачак“: самоћа и поглед другог. За сваки пример објаснити метафору или персонификацију.
Закључак	Повезати различите облике угрожености и улогу песничког језика у њиховом откривању.

Миодраг Павловић: страх и памћење

Који проблем повезује одабране песме?

Насиље угрожава човека и прети да избрише трагове његовог страдања. Песма испитује како се суочити са разарањем и сачувати памћење.

Како читамо „Пробудим се“ и „Научите пјесан“?

Прва песма обликује катастрофу и опасност заборава. Друга позива на одбрану песмом. Ове различите ситуације омогућавају поређење страха и отпора.

Миодраг Павловић: обрађене песме

Песма	Кључни мотиви и слике	Поступци	Правац тумачења
„Пробудим се“ („Вихор“)	олуја над креветом, вишње у блату, жене у чамцу, вихор, заборав	кратак стих, фрагментарност, гротеска, изневерено очекивање	катастрофа нарушава сигурност, а заборав прети да избрише сведочанство
„Научите пјесан“	злоходници, доушници, гусле, обредни глас, рат који брише сећање	анафора „кроз“, набрајање, императиви, архаизам	песма постаје одбрана човека, памћења и духовног идентитета

Заједничка линија: од слика угрожености и страха до позива на песнички отпор.

„Пробудим се“: језик катастрофе

Како се мења очекивано значење буђења?

Буђење уводи лирског субјекта у олују и страх. Кревет губи значење сигурног простора. Граница сна и јаве постаје несигурна.

Како делују издвојене слике?

Зреле вишње падају у блато, жене запомажу у чамцу, вихор дави мртваце. Фрагментарност и гротескно насиље стварају свет у ком ни смрт не доноси мир.

Састав треба да објасни како кратки стихови и прекиди појачавају осећање расула.

„Пробудим се“: страх од заборава

Зашто је завршетак пресудан?

Најава да се о катастрофи ускоро ништа неће знати помера тежиште ка брисању сећања. Нестанак сведочанства угрожава и смисао људског искуства.

Како сама песма одговара на ту опасност?

Песма бележи слике које прети да прогута заборав. У томе можемо препознати улогу поезије као сведочења, иако стихови не обећавају победу над насиљем.

Могућа теза: страх од разарања у завршетку прераста у страх од његовог заборава.

„Научите пјесан“: глас као одбрана

Како је песма композиционо организована?

Прва целина нагомилава слике насиља, доушништва и дволичности. Друга доноси императиве и позив на заједничко певање. Промена говора означава покушај отпора.

Шта значи избор речи „пјесан“?

Архаична реч призива наслеђе језика, усмену традицију и обредни глас. Песма се повезује са заједницом која памти и преноси своје искуство.

Анафора „кроз“ дочарава пробијање кроз опасност. Императиви покрећу одбрану.

Тема о Павловићу: план развијања

Тема	Поезија као одбрана од насиља и заорава код Миодрага Павловића
Главна теза	Песнички глас чува сведочанство о страдању и позива заједницу да одбрани памћење.
Разрада	„Пробудим се“: слом сигурности и завршна опасност заорава. „Научите пјесан“: непријатељско друштво, императиви и обредни глас. Поређење: од слике угрожености до позива на отпор.
Закључак	Објаснити зашто губитак памћења представља додатни облик људског пораза.

Бранко Миљковић: реч пред ништавилом

Шта повезује симболе у збирци „Ватра и ништа“?

Ватра, пепео, птица и реч отварају питања стварања, нестанка и обнове. Њихова значења настају у међусобном односу и мењају се од песме до песме.

Зашто је важна аутопоетика?

Песник испитује настајање песме и њен однос према творцу. Поезија размишља о сопственој моћи, самосталности и границама.

Бранко Миљковић: песме из збирке „Ватра и ништа“

Песма	Кључни мотиви	Поступци	Правац тумачења
„Свест о песни“	реч, зид, зазиданост, песма без песника	аутопоетичка питања, парадокс, симбол	самосталност дела, моћ речи и границе стварања
„Гојковица“	жртва, зид, камен, нада, трајање	модерно преобликовање мита, парадокс	цена културног трајања и однос живота према делу
„Похвала ватри“	ватра, пепео, светлост, преображај	симбол, парадокс, похвални говор	стварање обухвата сагоревања, губитак и могућност обнове
„Феникс“ II	митска птица, ватра, пепео, поновно рађање	митски симбол, преображај слике	песма из искуства нестанка ствара ново присуство

Ватра, пепео, птица и реч граде повезан систем симбола стварања, нестанка и обнове.

Тема о Миљковићу: план развијања

Тема	Стварање и нестанак у збирци „Ватра и ништа“ Бранка Миљковића
Главна теза	Песма испитује могућност да језик из пролазности и губитка створи облик трајања.
Разрада	Ватра и пепео: преображај. Феникс: обнова. „Свест о песми“: самосталност дела. „Гојковица“: цена културног трајања. Изабрати примере који непосредно подржавају тему.
Закључак	Повезати моћ речи са сумњом и границама које песнички говор сам открива.

Стеван Раичковић: име једног човека

Ко је Владимир и зашто тражи песму?

Владимир Пурић је тешко болесни земљорадник из Сопота на Космају. У болници моли песника да напише песму о њему и боловању, као успомену или траг који ће остати другима.

Како је дело организовано?

Прозни записи и десет песничких записа повезују стварни сусрет са лирским преиспитивањем. Читалац прати и Владимирову патњу и песников покушај да одговори молби.

Стеван Раичковић: „Записи о црном Владимиру“

Целина / аспект	Кључни мотиви	Поступци	Правац тумачења
Сусрет и молба	болница, Владимир Пурић, песма као успомена	документарни прозни оквир	конкретан човек и потреба да иза њега остане траг
Песнички записи	болест, рад, Космај, косац, сећања	лирске варијације и промене форме	појединачна патња отвара питања смрти и достојанства
Песникова дилема	песма или непосредна помоћ, кривица, саосећање	метапоезија, питања, самопреиспитивање	етичка одговорност и границе уметности
Црно и бело	црно лице, бела соба, тамна мисао, снег	контраст боја и променљива симболика	телесно страдање, страх и могућност живог присуства
„Без епилога“	одлазак из болнице, непроверен исход, снег у коси	отворени крај, прозни запис, песничка могућност	песма чува присуство, али не укида неизвесност

Дело истовремено говори о Владимиру и о песниковој одговорности када туђу патњу претвара у реч.

Тема о Раичковићу: план развијања

Тема	Моћ и немоћ поезије у „Записима о црном Владимиру“
Главна теза	Песничка реч чува човеково присуство, док сусрет са болешћу открива границе њене моћи.
Разрада	Владимирова молба за успоменом. Песникова сумња и непосредна помоћ. Преузимање туђе патње. Прозни запис „Без епилога“ и слика снега.
Закључак	Објаснити како сведочење и памћење постају облик одговорности према конкретном човеку.

Пет песника: заједнички проблем, различити одговори

Песник	Средишњи проблем	Песнички одговор
Попа	Угроженост и затвореност бића	Метафора и необична слика откривају скривену драму
Павловић	Насиље и брисање памћења	Сведочење и позив на одбрану песмом
Миљковић	Стварање пред нестанком	Симбол, парадокс и преображај у језику
Раичковић	Патња и заборав појединца	Одговорност према човеку и чување његовог имена

Синтеза повезује сродне проблеме и објашњава разлике у поетикама.

Колективно памћење и појединачна патња

Тема	Колективно памћење и појединачна патња у модерној српској поезији
Главна теза	Културно наслеђе добија људски смисао када се повеже са конкретним искуством страдања.
Разрада	Павловић: рат и брисање сећања. Миљковићева „Гојковица“: жртва у наслеђеном мотиву. Раичковић: Владимирова особеност и сећања. Поређење: општа историја и име једног човека.
Закључак	Показати зашто чување заједничког памћења обухвата и одговорност према појединцу.

Песник као чувар људског памћења

Тема	Песник као чувар људског памћења
Главна теза	Поезија чува траг искуства и омогућава да он добије значење у новом читању.
Разрада	„Пробудим се“: опасност губитка сведочанства. „Записи“: име, глас и сећања Владимира. „Каленић“ или „Писмо“: активни однос савременог човека према културном наслеђу.
Закључак	Објаснити како читалац учествује у трајању онога што је песник сачувао.

Послератни крик и песнички штит

Тема	Послератни крик и песнички штит: Раичковић, Павловић и Попа
Главна теза	Песнички говор сведочи о угрожености и тражи могућност отпора, уз свест о сопственим границама.
Разрада	„Пробудим се“: слике катастрофе. „Научите пјесан“: позив на одбрану. „Познанство“: будност пред претњом. „Записи“: саосећање и границе помоћи речју.
Закључак	Разјаснити метафору штита: одбрана достојанства, памћења и способности човека да говори.

Моћ и границе песничке речи

Тема	Моћ и границе песничке речи у модерној српској поезији
Главна теза	Песма може да сачува присуство и отвори смисао, али њени творци преиспитују домет такве моћи.
Разрада	„Научите пјесан“: уверење у одбрану гласом. „Свест о песми“: самосталност дела и сумња. „Записи“: молба за песмом и стварна немоћ пред болешћу. Поређење уверења и колебања.
Закључак	Повезати стваралачку снагу са одговорношћу која захтева признавање граница.

„Кора“: теме о човеку и песничкој слици

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Човек из другог угла	Људска судбина кроз бића и предмете	„Коњ“, „Столица“, „Маслачак“
Кора као симбол видљивог и невидљивог света	Од спољашњег омотача до скривене драме	Наслов збирке и персонификација у „Списку“
Од конкретног ка универзалном – пут Попине песничке слике	Од особености бића до општег проблема постојања	Маслачак на плочнику и искуство маргинализованости
Испод површине ствари – песничко трагање за суштином	Необична слика открива унутрашњи смисао	„Столица“: предмет и жеља за слободом

„Кора“: теме о смислу и песничком језику

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Човек у потрази за смислом у збирци Кора	Будност и читање угроженог света	„Познанство“, уз одабране песме „Списка“
Свет који говори језиком симбола	Предметно и пренесено значење у односу	„Коњ“: вилице и човек. „Белутак“: унутрашњи загрљај
Попина поетика сажетости као израз сложености света	Кратак стих отвара више смисаоних односа	Елиптичност, персонификација и гротеска у „Списку“

Павловић: катастрофа и могућност отпора

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Апокалиптичне слике као опомена савременом човеку	Разарање сигурности и опасност заорава	Олуја над креветом, вихор и крај „Пробудим се“
Од страха до наде – пут савременог човека у поезији Миодрага Павловића	Од страха до позива на одбрану гласом	Поредити „Пробудим се“ и „Научите пјесан“
Између разарања и стварања – визија света у поезији Миодрага Павловића	Песма чува и обнавља угрожено значење	Катастрофа у првој песми и позив на певање у другој
Памћење као услов опстанка човека и културе	Заборав брише трагове искуства	Завршетак „Пробудим се“ и рат који брише сећање

Павловић: култура и песничка реч

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Поезија као чувар духовног идентитета	Заједница траје преношењем свог гласа	Архаизам „пјесан“, гусле и обредни глаголи
Реч као одбрана од заборава	Сведочење и позив да се памћење сачува	Слике „Пробудим се“ и императиви „Научите пјесан“
Поезија као уточиште човека у свету без извесности	Ослањање на заједнички глас у опасности	Непријатељско друштво и позив на певање
Култура и традиција као облици отпора пролазности	Наслеђени глас оживљава у новом искуству	Пјесан, гусле, појање и коледање

Миљковић: ватра и стварање

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Ватра као симбол стварања и трајања у поезији Бранка Миљковића	Преображај обухвата губитак и обнову	„Похвала ватри“, однос ватре и пепела
Мит и симбол као темељи Миљковићеве поетике	Наслеђени мотив добија нови мисаони смисао	„Феникс“ и „Гојковица“
Од пепела до пламена – идеја обнове у збирци Ватра и ништа	Траг нестанка отвара могућност новог облика	Мит о фениксу и слика пепела
Стварање као непрестана борба са ништавилом	Реч испитује како дело може да траје	„Свест о песми“ и симболика ватре

Миљковић: преображај и трајање речи

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Симбол ватре у поетском свету Бранка Миљковића	Значење ватре настаје кроз односе симбола	Ватра, пепео и птица у одабраним песмама
Ватра као метафора духовног преображаја	Промена и стварање као унутрашње искуство	„Похвала ватри“ и аутопоетика „Свести о песни“
Бесмртност песме и пролазност човека	Дело тежи самосталном трајању у језику	Замисао песме без песника

Миљковић: трагање за смислом

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Снага речи као отпор пролазности и забораву	Чување присуства кроз језички преображај	Песма без песника, ватра и обнова
Поезија као простор трагања за смислом	Песма поставља питања о стварању и нестанку	Аутопоетичка питања у „Свести о песни“

Сродне теме: човек и смисао

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Човек и свет	Угроженост и могућности људског одговора	Попина будност, Павловићев страх и отпор
Трагање за смислом као заједничка тема модерне српске поезије	Различите поетике испитују исти проблем	Попа: скривена драма. Миљковић: реч пред нестанком
Архаично и савремено у поезији Миљковића, Попе и Павловића	Традиција постаје активан језик садашњег искуства	„Гојковица“, фолклорни поступци у „Кори“, „пјесан“

Сродне теме: симбол и нова стварност

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Поезија као стварање нове стварности	Песнички језик преображава доживљај света	Попина персонификација, Миљковићев феникс
Универзалност симбола у поезији Бранка Миљковића, Васка Попе и Миодрага Павловића	Слика отвара општа људска питања у различитим поетикама	Ватра: преображај. Коњ: потчињеност. Олуја: угроженост

Раичковић: смрт и песнички отпор

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Уметност као одбрана од пролазности и смрти	Песма чува човека у памћењу	Молба за успоменом и завршна слика снега
У болничкој соби, пред лицем коначности	Близина смрти мења човека и песникову улогу	Болнички простор, молба и преузимање патње
Смрт је извесност, а песма је отпор	Општој коначности супротставља се трајање записа	Име Владимира и отворени крај. Исход болести остаје непотврђен

Раичковић: боја, време и једна судбина

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Све нијансе црне у Раичковићевим записима	Бојени контрасти повезују изглед, страх и смрт	Црно лице, бела соба, тамна мисао и снег
Горка мелодија пролазности	Лирски глас прати нестајање и песникову нелагоду	Време болести, сећања, одлазак зиме и отворени завршетак
Иза сваког имена стоји једна судбина	Именовање чува особеност човека	Владимир Пурић: рад, сећања, молба и глас

Синтеза: памћење и отпор ништавилу

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Када све утихне, остаје пјесан	Глас наставља да преноси искуство	Павловићев позив на певање и Раичковићев запис
Песник као чувар људског памћења	Памћење обухвата историју и појединца	„Пробудим се“, „Записи“ и „Каленић“
Колективно памћење и појединачна патња у модерној српској поезији	Заједничко наслеђе добија људско лице	Павловић, „Гојковица“ и Владимирова сећања
Кора, пјесан, запис и ватра – штит од ништавила	Различити облици речи чувају присуство и смисао	Попина слика, Павловићев глас, Раичковићево име, Миљковићев преображај

Синтеза: достојанство и уточиште

Тема	Главна мисао	Опорни примери
Одбрана људског достојанства у послератној поезији	Вредност угроженог бића добија песнички глас	Маслачак, „Научите пјесан“ и Владимирова молба
Послератни крик и песнички штит: Раичковић, Павловић и Попа	Страдање и различити облици отпора	Болесник, катастрофа и угрожена бића „Коре“
Уметност као једино преостало уточиште	Гранична ситуација открива потребу за речју	Владимирова молба и Павловићев позив. Објаснити и границе тог уточишта

Све нијансе црне: пут тумачења

Како боја повезује конкретан изглед и унутрашње искуство?

Полазимо од Владимировог црног, мршаваг лица и контраста са белом болничком собом. Тамна мисао повезује телесно страдање са страхом. За свако значење црне треба показати ослонац у тексту.

Шта у том односу мења завршна слика снега?

Бели снег може да упути на гроб, али песник замишља да се осипа по живој црној коси. Исти контраст сада чува могућност присуства. Значење боја мења се са песниковим доживљајем.

План: лице и соба, тамна мисао, мотиви смрти, снег и отворени крај.

Аналитички пасус: Васко Попа

Пример за тему: човекова угроженост у „Кори“

Попа у „Маслачку“ открива усамљеност бића које живи на самом рубу туђе пажње. Називајући га „жутим оком самоће“, даје биљци способност да гледа и да осећа. Плочник постаје простор притиска, а слепа стопала слика равнодушности света. Зато поглед шетача има посебну вредност: он успоставља тренутак блискости тамо где је маслачак изложен понижењу. Из такве песничке слике израста мисао да угроженост обухвата и болну потребу да нас други примете.

Тврдња о самоћи добија ослонац у метафори ока, сликама притиска и улози погледа. Последња реченица враћа анализу теми.

Аналитички пасус: Стеван Раичковић

Пример за тему: моћ и немоћ поезије

Владимирова молба поставља песника пред захтев да речи пружи ослонац човеку на граници живота и смрти. Раичковић зато испитује сопствени поступак и пита се како се писање односи према непосредној помоћи болеснику. Та сумња чини његов однос према Владимиру одговорним. Песма задржава име и особеност једног живота, док болест открива границу њене моћи. Отворени завршетак, у ком снег можда пада по Владимировој коси, чува могућност живог присуства у песниковој свести.

Пасус повезује молбу, песниково колебање и завршну слику. Сваки пример развија исти проблем, без препричавања целог дела.